SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2007

av Niklas Karlsson och Åsa Eriksson (båda S)

Statsbidragsprincip

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en statsbidragsprincip och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Omkring 40 procent av statsbidragen till kommuner och regioner består av riktade statsbidrag och kostnadsersättningar. Under 2025 infördes 27 nya statsbidrag, varav 25 riktade, vilket är det högsta antalet sedan 2020. Det framgår av Statskontorets senaste rapport, ”Statens styrning med statsbidrag till kommuner och regioner 2025” (2026:25).

Kommunutredningen, med uppdrag att stärka kommunernas kapacitet att klara välfärdsuppdraget, belyste särskilt de riktade statsbidragen som en utmaning för kommunsektorn i sitt slutbetänkande (SOU 2020:8). Statens styrning av kommuner och regioner har också varit föremål för den statliga Tillitsdelegationens arbete. I sitt huvudbetänkande (SOU 2018:47) konstaterade delegationen att alltför stort fokus på enbart formell styrning oftast inte ger önskat resultat. Tillitsdelegationen föreslog att regeringen som huvudprincip ska använda sig av generella statsbidrag och att alla riktade statsbidrag ska föregås av en analys av hur de påverkar de berörda verksamheterna.

I huvudsak delas riktade statsbidrag in i två kategorier: dels kostnadsersättningar som är en statlig ersättning för något kommuner eller regioner är skyldiga att utföra, dels

riktade statsbidrag som är avsedda att stimulera utveckling inom ett visst område. Framför allt de befolkningsmässigt små kommunerna kan ha svårt att möta de krav som kopplas till de olika statsbidragen. Det beror inte minst på kommunernas olika förutsättningar att hantera den statliga styrningen, som därmed riskerar att minska den nationella likvärdigheten. Dessutom medför de riktade statsbidragen administrativa kostnader för både kommunerna och staten.

Det kan därmed finnas en konflikt mellan statens styrning och den kommunala självstyrelsen. Omfattningen av riktade statsbidrag innebär att inriktningen och prioriteringarna inom kommunernas verksamheter i hög utsträckning styrs av de riktade statsbidragen, snarare än av kommunernas egna behov och egna politiska avvägningar.

För att stärka kommunernas framtida kapacitet att klara av sina åtaganden, upprätthålla nationell likvärdighet i välfärdsuppdraget och stärka den kommunala självstyrelsen finns det anledning att staten i ökad utsträckning ger bidrag i form av generella statsbidrag. De negativa effekterna för kommunerna som är förenade med riktade statsbidrag skulle då kunna minskas, samtidigt som kommunernas möjligheter att dels bedriva sin verksamhet på ett strategiskt och effektivt sätt, dels anpassa den efter lokala behov förbättras.

Det är förvisso tveksamt om principer för statsbidrag skulle lämpa sig för lagstiftning. Ett alternativ för att skapa förutsättningar för en långsiktig lösning vore därför att riksdagen får ta ställning till en så kallad statsbidragsprincip, i enlighet med Kommunutredningens förslag, på samma sätt som gjordes med finansieringsprincipen. Även Produktivitetskommissionen har i sitt slutbetänkande (SOU 2025:96) föreslagit att en statsbidragsprincip införs. Riksdagen kan sedan välja att godkänna principen om den vill att den ska vara vägledande för hur riktade statsbidrag ska ges.

Regeringen bör därför lägga fram ett förslag om godkännande av en statsbidragsprincip till riksdagen. En sådan princip bör ge vägledning vid överväganden om att tillskapa riktade statsbidrag, samt vid utformning och hantering av sådana bidrag. Den bör däremot inte tillämpas på kostnadsersättningar. Principen skulle innebära att staten primärt bör överväga att använda andra sätt än riktade statsbidrag när den vill styra hur kommunerna bedriver en verksamhet. Om riktade statsbidrag beslutas bör de om möjligt och lämpligt klustras (grupperas) inom olika kommunala verksamhetsområden. Riktade statsbidrag som inte har klustrats bör som regel vara tidsbegränsade så att de kan betalas ut under högst två år. Om riktade statsbidrag är tänkta att betalas ut under längre tid än två år bör medlen efter två år överföras till

generella statsbidrag. Ett riktat statsbidrag bör dessutom vara av en sådan storlek att en enskild kommun rimligen ska kunna finansiera en insats av någon betydelse för den, även med beaktande av administrativa kostnader för att söka och avrapportera bidraget.

Niklas Karlsson (S) *Åsa Eriksson (S)*